

dr hab. Marek Baran, prof. UŁ

Zakład Języka Hiszpańskiego i Językoznawstwa Stosowanego
Katedra Filologii Hiszpańskiej
Uniwersytet Łódzki

Recenzja dorobku naukowego

Pana dr. Piotra Sorbeta

w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

1. Ocena osiągnięcia naukowego będącego podstawą do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Zainteresowania naukowo-badawcze Pana dr. Piotra Sorbeta koncentrują się wokół językoznawstwa diachronicznego, analiz kontrastywnych, juryslingwistyki oraz leksykologii języków romańskich, w tym zwłaszcza języka hiszpańskiego. Z tym ostatnim obszarem związana jest monografia wykazana jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (*Panorama del vesre hispánico*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2021).

Wybór tematyki monografii jawi się jako niewątpliwie zasadny: słowotwórczy mechanizm *vesre*, porównywany często do francuskiego *verlan*, notowany jest zwłaszcza w amerykańskich odmianach języka hiszpańskiego, a jego cechy formalne i funkcjonalne zasługują na wyczerpujący i pogłębiony opis. Sam Autor monografii uzasadniając wybór tematyki badawczej zwraca uwagę na wielość dość fragmentarycznych analiz interesującego go zjawiska, stawiając sobie jednocześnie za cel systematyzację dotychczasowych ustaleń, jak również wieloaspektową analizę *verse*, która uwzględniałaby nie tylko jego charakterystykę fonetyczno-morfologiczną, ale również opis semantyczno-funkcjonalny. Studium ma zasadniczo charakter leksykologiczny, choć, co zrozumiałe, ze względu na powiązania współczesnej leksykologii z wieloma dziedzinami pokrewnymi, w pracy nie brak odniesień do

studiów socjolingwistycznych, dialektologicznych czy stylistycznych. Habilitant niejednokrotnie wspomina w swojej książce, że dotychczas zjawisku *vesre* nie poświęcono należytego mu miejsca ani w praktyce leksykograficznej, ani w szeroko pojętej refleksji językoznawczej. Przyczyn takiego stanu rzeczy Autor monografii upatruje w przynależności badanego zjawiska do odmian języka mówionego. Wydaje mi się, że nie jest to rzeczywisty powód: nie zapominajmy, iż od czasów tzw. zwrotu komunikacyjnego w językoznawstwie język mówiony, jak również najrozmaitsze przejawy szeroko rozumianej potoczności, stanowią jeden z naczelných obszarów badawczych, o czym świadczy choćby nieprzerwany, bardzo dynamiczny rozwój analizy konwersacyjnej. Do komunikacyjnego wymiaru opisywanego zjawiska oraz do próby jego opisu powrócę jeszcze w dalszej części recenzji.

Monografia, co pragnę podkreślić z dużą mocą, ma nadzwyczaj przejrzystą strukturę: Habilitantowi udało się z jednej strony klarownie wydzielić poszczególne poziomy opisy, a z drugiej strony stworzyć przekonującą sieć intertekstualnych powiązań, co sprawia, że poszczególne obszary tematyczne wzajemnie się uzupełniają. I tak, po rzetelnie przygotowanej części wprowadzającej, zjawisko *vesre* rozpatrywane jest w obrębie odmian żargonowych czy też tzw. *argot*; dokonuje się również porównania jego statusu do odmian typologicznie podobnych występujących w innych językach świata (w tym także w językach nieindoeuropejskich); wskazuje się także na trudności terminologiczno-definicyjne; dokonuje się próby ustalenia zakresu użycia, by przejść następnie do charakterystyki fonetyczno-fonologicznej, morfologicznej i leksykologiczno-semantycznej. Owa charakterystyka ma wyraźnie strukturalistyczny wymiar: Autor książki skupia się na procedurach formalnych służących tworzeniu tzw. *vesreísmos*, wskazując jednocześnie na części mowy podlegające mechanizmowi *vesreamiento*. Analiza uzupełniona jest o opis semantyczno-frazeologiczny: Autorowi pracy udało się wydzielić pola znaczeniowe obfitujące w tzw. *wesreizmy*; w przekonujący sposób wskazano także na przenikanie tego typu leksemów do szeroko pojętych związków frazeologicznych, w tym także formuł bliskich rutynom konwersacyjnym. Pan dr Piotr Sorbet świetnie panuje nad strukturalno-leksykologicznym instrumentarium opisu; klasyfikacja wydzielonych procedur, jak również ich egzemplifikacja nie budzą zastrzeżeń.

Wywód prowadzony w *Panorama del vesre hispánico* jest niewątpliwie uporządkowany, wielowątkowy, bardzo dobrze egzemplifikowany. Przy okazji systematycznego opisu poszczególnych poziomów analizy, Habilitant dokonuje wielu ciekawych i cennych obserwacji dotyczących m. in. policentrycznego charakteru normy języka hiszpańskiego, kryteriów typologicznych pozwalających na klasyfikowanie określonych leksemów jako *americanismos* czy też (nie)możliwości ustalenia tego, czym jest «język ogólny». Zwraca uwagę również pogłębione rozpoznanie bibliograficzne, także z zakresu socjolingwistyki czy dialektologii. Wszystkie te elementy jednoznacznie świadczą o niepodważalnej, szerokiej wiedzy Habilitanta, jak również o jego umiejętnościach analitycznych.

Pogłębione i wieloaspektowe podejście do analizowanej tematyki nie wyklucza pewnych wątpliwości natury metodologiczno-interpretacyjnej, do których odniosę się w tym momencie. Ich wskazanie nie oznacza w najmniejszym stopniu podważania niezaprzeczalnej wartości merytorycznej ocenianego dzieła, a stanowi raczej głos w dyskusji nad metodą, która mogłaby okazać się optymalna nie tyle w formalnym opisie zjawiska (tenże nie budzi moich wątpliwości), co w próbie określenia jego rzeczywistego komunikacyjnego zasięgu, jak również wymiaru funkcjonalnego i socjopragmatycznego.

Jedną z naczelných cech zjawiska *vesre* jest jego oralny charakter, a tym samym przynależność do tzw. mówionych odmian czy też rejestrów języka (sam Autor monografii wspomina o tym niejednokrotnie). Podstawą części analitycznej pracy (a właściwie naczelną bazą egzemplifikacyjną monografii) stały się jednak opracowania o charakterze leksykograficznym (zasadniczo słowniki), a nie korpusy języka mówionego (do tego różnicowane diatopicznie, co w przypadku analizowanej problematyki miałyby niebagatelne znaczenie). Mam oczywiście świadomość, że zgromadzona baza leksykograficzna jest nadzwyczaj bogata i zróżnicowana, spełniając w pełni kryterium reprezentatywności, trzeba jednak pamiętać, iż same słowniki, ze swojej natury, nie oddają w pełni ani stanu, ani złożoności uzusu komunikacyjnego (sam Habilitant wskazuje zresztą przytomnie, że także praktyka leksykograficzna poszczególnych państw Ameryki Łacińskiej jawi się jako dość niejednorodna, a ze względu na charakteryzującą *vesre* «innovacyjność leksykalną» wiele ze słowników nie nadąża z rejestrowaniem stale pojawiających się *vesreísmos*). Rodzi się pytanie, czy założenie metodologiczne dające prymat bazie leksykograficznej, nawet nadzwyczaj reprezentatywnej, mogło doprowadzić do odpowiedzi na pytanie, jaki jest właściwie zasięg

vesre, jaka jest jego produktywność i jakie funkcje pełni istotnie w werbalnej interakcji. Przyznam, że po wnikliwej lekturze monografii, nadal trudno odpowiedzieć mi na pytanie, czy analizowana na tak wielu poziomach procedura słowotwórcza jest znaczącym «werbalnym gestem», za którym kryją się określone konotacje społeczne i pragmatyczne, czy też może chodzi raczej o pewien nacechowany wybór leksykalno-stylistyczny, który nie stanowi już sygnału wspólnotowej, grupowej bliskości. Zapewne jedna i druga opcja stanowiłaby właściwe rozstrzygnięcie (a to w zależności od strefy świata hiszpańskojęzycznego czy też samych czynników kontekstowo-sytuacyjnych), problem w tym, że zaproponowana metodologia nie jest w stanie dostarczyć rzeczywistych danych wskazujących nie na założony (często „impresjonistyczny”) funkcjonalny charakter *vesre* (opisywany, przynajmniej częściowo, w literaturze przedmiotu), a na realny uzus, a jednocześnie potwierdzoną produktywność analizowanego mechanizmu. Autor monografii wydziela co prawda rozdział, który w zamyśle ma usytuować *vesre* w tzw. diasystemie języka hiszpańskiego; podrozdział 4.3.4 poświęcony jest obecności *vesre* w różnych «środkach przekazu», ale nadal brak w tym wypadku przekonujących, także statystycznie opracowanych danych, które mogłyby dostarczyć wskazań, co do reprezentatywności i produktywności *vesreísmo* (Autor wywołuje obszary takie jak teksty tanga czy innych gatunków muzycznych, literatura, prasa, produkcje filmowe, blogi oraz media społecznościowe, ale trudno ustalić, jakie było kryterium doboru przykładów dla poszczególnych kategorii [domyślam się, że chodziło o wymiar czysto egzemplifikacyjny] – egzemplifikacje nie są w tym wypadku nazbyt liczne, np. w przypadku blogów i *redes sociales* podano tylko po dwa przykłady [nie wiemy więc, czy chodzi tylko o użycia incydentalne, czy też wskazuje się jednak na pewną dość regularną tendencję, którą zaobserwować można w tego typu komunikacji¹]). Doskonale zdaję sobie sprawę, że całościowe ujęcie problemu w kategoriach ilościowych byłoby absolutnie niemożliwe, wydaje mi się jednak, iż skupienie się na pewnej próbie korpusowej (ograniczonej np. diatopicznie czy też z uwzględnieniem innych kryteriów [np. określonego kanału komunikacji czy tego, co Autor określa jako *medio de expresión*]) mogłoby stanowić podstawę do uprawnionego wnioskowania na temat *vesre* w perspektywie uzusu i jego interakcyjnych funkcji. Można by w ten sposób uniknąć dość apriorycznych stwierdzeń dotyczących „przenikania *vesre* do szeroko pojętego żargonu, czy też języka ogólnego” (stwierdzenia ze strony 141. monografii). Zakładam, że znajomość problematyki, którą wykazuje Habilitant, jak również zaangażowanie,

¹ W dalszych partiach pracy, dla zilustrowania mechanizmów fonetycznych, morfologicznych czy semantycznych, Autor przykłady czerpie z forów, blogów i innych form komunikacji elektronicznej, co wskazuje na określoną żywotność *vesre hispánico* w tym obszarze.

z jakim pisze o *vesre*, stanowią wskazanie, iż założenie, zgodnie z którym „los *vesreísmo* se emplean entre los hablantes de todas las clases sociales, todos los grupos etarios”² (s. 166) może mieć pokrycie w rzeczywistości, jednak ze względu na recenzencką powinność nie pozostaje mi nic innego, jak postulować pogłębione, korpusowe badanie, które owe założenie by potwierdzało. Pozwolę sobie w tym wypadku na jeszcze jedno wskazanie: w analizie żywotności *vesre* przydatne mogły okazać się podejścia socjolingwistyczne związane z badaniem tzw. postaw językowych (hiszp. *actitudes lingüísticas*): to nadzwyczaj zróżnicowana metodologia, odwołująca się do metod pośrednich i bezpośrednich (w tym to tzw. metody *matched guise*), która pozwala ustalić m. in., w jakim stopniu użytkownicy języka identyfikują się z określonymi formami czy mechanizmami językowymi (daje to podstawy do wnioskowania co do stopnia reprezentatywności danych form i strategii komunikacyjnych, a także co do ich rzeczywistego aktualizowania w dyskursie). Być może właśnie tego rodzaju wyjście poza klasyczny paradygmat analizy leksykologiczno-leksykograficznej mocno naznaczonej duchem strukturalizmu stanowiłoby nie tylko *novum* metodologiczne, ale także (a może, przede wszystkim) byłoby szansą na odszukanie różnorodnych motywacji o charakterze socjokulturowym i pragmatycznym, które powodują, iż w niektórych odmianach hiszpańszczyzny *vesre* jest tylko zjawiskiem marginalnym, a w innych, jak pisze Autor pracy, wykazuje znaczącą witalność (czego skutkiem jest m. in. leksykalizacja *vesreísmo*).

Podsumowując: monografia habilitacyjna autorstwa Pana dr. Piotra Sorbeta prezentuje niepodważalne walory poznawcze, stanowiąc jednocześnie wyjątkowo cenne źródło rozlicznych poświadczeń hiszpańskiego *vesre*. Autorowi w przekonujący sposób udało się nakreślić specyfikę analizowanego mechanizmu, zwracając przy tym uwagę na szereg dokonywanych wcześniej uproszczeń terminologiczno-denominacyjnych, w myśl których *vesre* stanowić miałyby tylko typ metatezy czy prostej inwersji sylabicznej. Na poziomie opisu formalnego (fonetyczno-fonologicznego, ortograficznego, morfologicznego czy znaczeniowego) książka prezentuje się znakomicie; nie udało się natomiast zaproponować instrumentarium metodologiczno-interpretacyjnego, które oddać by mogło rzeczywisty zakres uzusu analizowanego zjawiska czy też jego polifunkcjonalny, deklarowany często w opracowaniu, charakter (choć oczywiście wiele tendencji zostało wskazanych).

² *Wesreizmy* używane są przez przedstawicieli wszystkich klas i grup społecznych.

2. Ocena istotnej aktywności naukowo-badawczej

Na pozostały dorobek naukowy Habilitanta (już po uzyskaniu stopnia naukowego doktora) składają się: współredakcja czterech monografii wieloautorskich (publikowane były one w wydawnictwie macierzystej uczelni), 14 rozdziałów opublikowanych w monografiach wieloautorskich oraz 11 artykułów (nie uwzględniam w tym wypadku prac pozostających w procesie recenzyjnym). Ów satysfakcjonujący wynik ilościowy zyskuje na znaczeniu, jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, iż wszystkie ogłoszone drukiem prace dają świadectwo rzetelnego warsztatu metodologicznego, prezentując jednocześnie wysoki poziom merytoryczny i redakcyjno-edytorski. Na uwagę zasługuje także dość szerokie spektrum tematyczne publikowanych prac, w którym to mieszczą się: językoznawstwo historyczne (Habilitant zajmował się m. in. wybranymi przejawami procesu zmiany językowej), leksykologia (ze szczególnym uwzględnieniem analizy zapożyczeń oraz *vesreísmo*), juryslingwistyka (zwłaszcza w perspektywie traduktologicznej) oraz studia kontrastywne romańsko-polskie. Wśród kwestii szczegółowych, o których pisał Habilitant, znajdują się m.in.: zapożyczenia leksykalizujące, tzw. fałszywi przyjaciele tłumacza (w parze językowej: portugalski – polski), problem policentrycznej normy języka hiszpańskiego w perspektywie tłumaczenia specjalistycznego, przekład polskich terminów parlamentarnych na język hiszpański, zapożyczenia pochodzenia francuskiego w różnych odmianach hiszpańszczyzny...

Pan dr Piotr Sorbet jest ponadto aktywnym uczestnikiem szeroko rozumianego życia naukowego, o czym świadczy udział w znaczącej ilości kongresów i konferencji w Polsce i za granicą. Warto jeszcze dodać, iż Habilitant sam współorganizował wiele wydarzeń o charakterze naukowym, nie tylko w macierzystej uczelni, spełniając tym samym warunki, które Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym (2018) stawia kandydatom do stopnia doktora habilitowanego.

3. Ocena działalności dydaktyczno-organizacyjnej

Godna uznania jest także działalność dydaktyczna Pana Doktora – bez wątpienia chodzi o doświadczonego dydaktyka, angażującego się ponadto w działalność studenckich kół naukowych i rozliczne działania popularyzujące naukę (m. in. za pośrednictwem Radia Lublin). Niewątpliwie jest także zaangażowanie Habilitanta w prace na rzecz Instytutu Neofilologii

Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, jak również na rzecz polskiego środowiska hispanistycznego (od dwóch kadencji, Pan dr Sorbet pełni funkcję sekretarza Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia Hispanistów). Pozostałe, rozliczne formy działalności o charakterze dydaktyczno-naukowym zostały opisane szczegółowo w autoreferacie i budzą one moje pełne uznanie.

4. Wniosek końcowy

Podsumowując, stwierdzam, że osiągnięcia naukowe Pana dr. Piotra Sorbeta w pełni spełniają kryteria określone w art. 219 Ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. z 2021 r. poz. 478, z późn. zm.), stanowiąc jednocześnie istotny wkład w rozwój dyscypliny. Tym samym z pełnym przekonaniem **wniosuję o nadanie stopnia doktora habilitowanego.**

Łódź, 23 marca 2022 r.

dr hab. Marek Baran, prof. UŁ

